ΙΔΡΥΜΑ ΜΕΙΖΟΝΟΣ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ

Συγγραφή : *Πατσιάδου Λίλα* *(4/9/2001)*

Για παραπομπή : *Πατσιάδου Λίλα , «Αρσάμεια παρά τω Νυμφαίω», 2001, Εγκυκλοπαίδεια Μείζονος Ελληνισμού, Εύξεινος Πόντος*
URL: <http://www.ehw.gr/l.aspx?id=11879>

Αρσάμεια παρά τω Νυμφαίω

Περίληψη :

Αρχαία πόλη της Κομμαγηνής στην περιοχή Eski Kahta. Εκεί βρισκόταν το ιεροθέσιον του Μιθριδάτη Α' Καλλινίκου, βασιλιά της Κομμαγηνής. Τα ερείπια που σώζονται σήμερα σχετίζονται στην πλειονότητά τους με τον ιερό αυτό χώρο, ενώ ενδιαφέρον παρουσιάζουν και τα ανάγλυφα με παραστάσεις δεξιώσεως, με μέλη του βασιλικού οίκου της Κομμαγηνής και θεότητες. Η πόλη παρουσιάζει εικόνα συνεχούς κατοίκησης μέχρι και τους Μεσαιωνικούς χρόνους.

Γεωγραφική Θέση

Νοτιοανατολική Τουρκία

Ιστορική Περιοχή

Κομμαγηνή

Διοικητική Υπαγωγή

Βασίλειο Κομμαγηνής, Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία

Γεωγραφικές Συντεταγμένες

---

1. Θέση

Η Αρσάμεια παρά τω Νυμφαίω ήταν πόλη της Κομμαγηνής κατά την Αρχαιότητα. Ιδρύθηκε στην Ύστερη Ελληνιστική περίοδο και παρουσίαζε εικόνα συνεχούς κατοίκησης μέχρι και τους Μεσαιωνικούς χρόνους. Έχει ταυτιστεί με τα ερείπια αρχαίου οικισμού στην περιοχή Eski Kahta, 50 χλμ. ανατολικά της σύγχρονης πόλης Adiyaman κοντά στο Νυμφαίο (Kahta Çay), παραπόταμο του Ευφράτη. Η ταύτιση έγινε βάσει μνημειώδους επιγραφής[1] της Αυτοκρατορικής περιόδου που είναι λαξευμένη σε βράχο στην πλαγιά του λόφου, στα νότια του Eski Kale. Η επιγραφή διασώζει την αρχαία ονομασία της πόλης και από αυτήν συνάγονται τα περισσότερα στοιχεία για την ιστορία του οικισμού.

Η αρχαία πόλη εκτεινόταν σε δύο αντικρινούς λόφους στις δύο όχθες του ποταμού. Οι λόφοι αυτοί έχουν σήμερα διάσπαρτα ερείπια διαφορετικών περιόδων, στοιχείο που υποδηλώνεται στη σύγχρονη ονομασία τους. Το Eski Kale (αρχαίο κάστρο) στα ανατολικά του ποταμού αποτέλεσε τον πυρήνα της αρχαίας πόλης, ενώ το Yeni Kale (νέο κάστρο) στα δυτικά διασώζει κυρίως κατάλοιπα της Μεσαιωνικής περιόδου.

2. Ιστορία

Ιδρυτής της Αρσάμειας ήταν ο Αρμένιος Αρσάμης[2] (Arsham), πρόγονος του βασιλιά της Κομμαγηνής Αντιόχου Α΄ Θεού (περ. 69-36 π.Χ.). Η αρχαία πόλη ήταν τειχισμένη, διέθετε βασιλικά ανάκτορα και πολυτελή δημόσια οικοδομήματα. Εκεί βρισκόταν το ιεροθέσιον του βασιλιά Μιθριδάτη Α΄ Καλλινίκου (περ. 100-76 π.Χ), πατέρα του Αντιόχου. Σε αυτό οφείλεται ο ιδιαίτερος χαρακτήρας της πόλης, η οποία αποτελούσε τόπο λατρείας των μελών του βασιλικού οίκου της Κομμαγηνής. Η επιγραφή στο βράχο αναφέρεται λεπτομερώς στις ευεργεσίες του Αντιόχου Α΄ προς την Αρσάμεια και στη μέριμνά του για την ίδρυση λατρείας του ίδιου και των προγόνων του. Επιπλέον, ο βασιλιάς ενίσχυσε τα τείχη της πόλης, εξασφάλισε την υδροδότησή της από γειτονικές πηγές και εξωράισε τα μνημεία που σχετίζονταν με τη λατρεία των προγόνων του. Επί της αρχής του αποπερατώθηκε το ιεροθέσιον του πατέρα του στο λόφο του Eski Kale, χτίστηκαν βωμοί και ανατέθηκαν αγάλματα προς τιμήν των μελών του βασιλικού οίκου της Κομμαγηνής. Ο Αντίοχος διόρισε με ιερό νόμο και έναν ιερέα που ήταν επιφορτισμένος με την τέλεση της βασιλικής λατρείας, ενώ αφιέρωσε σε τελετουργίες μία ημέρα κάθε μήνα, αυτή των γενεθλίων του.[3]

Η Αρσάμεια με το ιεροθέσιον του Μιθριδάτη είναι χαρακτηριστικό παράδειγμα των θρησκευτικών αντιλήψεων που

Συγγραφή : *Πατσιάδου Λίλα* *(4/9/2001)*
Για παραπομπή : *Πατσιάδου Λίλα , «Αρσάμεια παρά τω Νυμφαίω», 2001, Εγκυκλοπαίδεια Μείζονος Ελληνισμού, Εύξεινος Πόντος*
URL: <http://www.ehw.gr/l.aspx?id=11879>

Αρσάμεια παρά τω Νυμφαίω

επικράτησαν στην Κομμαγηνή επί της αρχής του Αντιόχου. Ο βασιλιάς εισήγαγε θρησκευτικές μεταρρυθμίσεις με έντονα στοιχεία θρησκευτικού συγκρητισμού, που οφείλονταν σε επιρροές τόσο από το ελληνικό δωδεκάθεο όσο και από την ιρανική θρησκευτική παράδοση. Τέλος, με την οικοδόμηση ιεροθεσίου για τον εαυτό του στο Nemrut Dağ εξασφάλισε και ο ίδιος μια θέση στο πάνθεον της Κομμαγηνής.

Κατά την Ύστερη Ρωμαϊκή και την Πρώιμη Βυζαντινή περίοδο, η Αρσάμεια συρρικνώθηκε και τα δομικά της κατάλοιπα περιορίστηκαν σε μια οχυρωμένη θέση στο λόφο του μετέπειτα Yeni Kale. Η πόλη εγκαταλείφθηκε για άγνωστο χρονικό διάστημα, ενώ ίχνη κατοίκησης εμφανίζονται ξανά κατά το 13ο αι. μ.Χ. Μέχρι το 16ο αιώνα, η Αρσάμεια αποτέλεσε αστικό κέντρο, με αυξομειώσεις κατά εποχές στην επικράτειά της. Επίκεντρό της ήταν πια το Yeni Kale, το φρούριο που έχτισαν οι Μαμελούκοι σουλτάνοι.

3. Οικιστική δομή

Τα σωζόμενα ερείπια της αρχαίας Αρσάμειας εντοπίζονται κυρίως στην κορυφή του λόφου του Eski Kale και σχετίζονται στην πλειονότητά τους με το ιεροθέσιον του Μιθριδάτη Α΄ Καλλινίκου. Μια πομπική οδός που ξεκινούσε από τον ποταμό Νυμφαίο οδηγούσε στην πλαγιά του λόφου. Τρία ανάγλυφα με σκηνές δεξιώσεως μεταξύ θεοτήτων και βασιλιάδων της Κομμαγηνής οριοθετούν την άνοδο προς τον ιερό χώρο. Το καλύτερα σωζόμενο από αυτά επιστέφει την επιγραφή που ταυτίζει την πόλη. Χρονολογείται στα μέσα του 1ου αι. π.Χ. και έχει αποκατασταθεί σήμερα στην αρχική του θέση. Αναπαριστά το Μιθριδάτη Α΄ και τον Ηρακλή-Αρτάγνη.[4] Ο βασιλιάς φορά την κίδαρη, παραλλαγή της αρμενικής τιάρας. Παραπλεύρως βρέθηκε και το δεύτερο –όχι τόσο καλά διατηρημένο– ανάγλυφο με το ίδιο θέμα. Από τις δύο μορφές σώζεται μόνο ο Απόλλωνας, ενώ στο χαμένο τμήμα θα πρέπει να αποκατασταθεί ο Μιθριδάτης Α΄ Καλλίνικος ή ο Αντίοχος Α΄ Θεός. Το τρίτο από τα ανάγλυφα αναπαριστά το Μίθρα και το Μιθριδάτη ή τον Αντίοχο.

Η επιγραφή που ταυτίζει την πόλη ήταν λαξευμένη στην είσοδο μιας στοάς, η χρήση της οποίας δεν είναι σαφής. Επρόκειτο πιθανότατα για χώρο τελετουργιών που σχετιζόταν με το ιεροθέσιον. Σύμφωνα με άλλη άποψη, ο χώρος αυτός συμβόλιζε την άνοδο του Μίθρα –άρα του νεκρού βασιλιά Μιθριδάτη, με τον οποίο σχετιζόταν άμεσα– από τα έγκατα της γης.

Οι ανασκαφές στο ιεροθέσιον στην κορυφή του λόφου επιβεβαίωσαν τέσσερις περιόδους χρήσης, μια ελληνιστική (2ος-1ος αι. π.Χ.), μια ρωμαϊκή (1ος-2ος αι. μ.Χ.), καθώς και δύο μεταγενέστερες (9ος-10ος αι. μ.Χ. και 13ος-14ος αι. μ.Χ.). Κατά την Ελληνιστική περίοδο, χτίστηκε ιερός περίβολος που περιέκλειε πιθανότατα και μια σειρά κολοσσών, κατ' αναλογία με το γειτονικό Nemrut Dağ. Παραπλεύρως υπήρχε ένα συγκρότημα ελληνιστικών οικοδομημάτων που ταυτίστηκαν με ιερατικές κατοικίες ή χώρους σχετιζόμενους με τις τελετουργίες μπροστά στους κολοσσούς. Βρέθηκαν δύο ψηφιδωτά δάπεδα, ενώ υπήρχαν και αποθήκες. Το συγκρότημα αυτό παρέμεινε σε χρήση και κατά την Αυτοκρατορική περίοδο, με μικρές μετατροπές προς μνημειακότερες μορφές. Πιθανότατα οι ιερές πομπές προς τιμήν των θεοποιημένων μελών της βασιλικής οικογένειας ξεκινούσαν από τον ποταμό, έκαναν στάση στα οικοδομήματα της κορυφής και κατέληγαν μπροστά στους κολοσσούς.

Περίπου 2 χλμ. νοτιοδυτικά της Αρσάμειας σώζεται μία γέφυρα στον Cendere Çay, παραπόταμο του Νυμφαίου. Μία λατινική επιγραφή λαξευμένη πάνω στη γέφυρα αναφέρει ότι οι τέσσερις πόλεις της Κομμαγηνής κατά τους Αυτοκρατορικούς χρόνους –τα Σαμόσατα, η Πέρρη, η Δολίχη και η Γερμανίκεια– χρηματοδότησαν το έργο αυτό προς τιμήν του Σεπτίμιου Σεβήρου, της συζύγου του Ιουλίας Δόμνας και των γιων του Καρακάλλα και Γέτα. Στην πραγματικότητα, η γέφυρα εξυπηρετούσε τις στρατιωτικές ανάγκες της XVI Legio Flavia, που έδρευε στα Σαμόσατα κατά την Αυτοκρατορική περίοδο. Το έργο πρέπει να είχε αποπερατωθεί το 199 ή το 200 μ.Χ. Η γέφυρα είχε αρχικά τέσσερις κίονες –ανά δύο σε κάθε άκρο του τόξου της–, που συμβόλιζαν τα τέσσερα τιμώμενα πρόσωπα της αυτοκρατορικής οικογένειας, ενώ το μήκος της έφτανε στα 118 μ. Πιθανόν ο βορειοδυτικός κίονας απομακρύνθηκε μετά τη δολοφονία του Γέτα από τον αδελφό του Καρακάλλα.

Γύρω στα 10 χλμ. νοτιοδυτικά της Αρσάμειας βρέθηκε ένας τύμβος ύψους 35 μ., ο οποίος ταυτίστηκε βάσει επιγραφής με τον τόπο ταφής και πιθανότατα λατρείας (ιεροθέσιον) των γυναικών της βασιλικής δυναστείας της Κομμαγηνής.

Συγγραφή : *Πατσιάδου Λίλα* *(4/9/2001)*

Για παραπομπή : *Πατσιάδου Λίλα , «Αρσάμεια παρά τω Νυμφαίω», 2001, Εγκυκλοπαίδεια Μείζονος Ελληνισμού, Εύξεινος Πόντος*
URL: <http://www.ehw.gr/l.aspx?id=11879>

Αρσάμεια παρά τω Νυμφαίω

Αναφέρονται η Ισιάς, η Αντιοχίς (μητέρα και αδελφή του Μιθριδάτη αντίστοιχα) και η Άκα (κόρη του Αντιόχου Α΄ και εγγονή της Ισιάδος). Ο ταφικός θάλαμος βρέθηκε άδειος.[5] Ο τύμβος πρέπει να πλαισιωνόταν αρχικά από 3 σειρές κιόνων, στην ανατολική, νότια και βορειοδυτική πλευρά αντίστοιχα. Ο μεσαίος κίονας σε κάθε πλευρά επιστεφόταν από ανάγλυφο, ενώ οι δύο εξωτερικοί από γλυπτά ζώων. Στα ανατολικά υπήρχαν ελάφια, στα νότια αετοί και στα βορειοδυτικά λιοντάρια.[6] Η θέση μάλιστα λέγεται σήμερα Karakuş (μαύρο πουλί) και έχει υποτεθεί ότι η ονομασία αυτή οφείλεται στο λίθινο αετό που σώζεται σε έναν από τους κίονες. Τα γλυπτά αυτά χρονολογούνται στα μέσα του 1ου αι. π.Χ. Δέσποζαν σε όλη την περιοχή γύρω από το Νυμφαίο και ήταν ορατά από το Nemrut Dağ.

---

1. Dörner, F.K. – Goell, T., *Arsameia am Nymphaios. Die Ausgrabungen im Hierothesion des Mithridates Kallinikos von 1953-1956* (Berlin 1963), σελ. 40-59. Η επιγραφή είναι λαξευμένη σε 5 παράλληλες στήλες.

2. Γιος του Αριαράμνη, πατέρας του Υστάσπη και παππούς του Δαρείου.

3. Η επιγραφή διασώζει και το τελετουργικό της λατρείας: Οι πιστοί συνοδευόμενοι από μουσικούς πρόσφεραν βότανα, τρόφιμα και κρασί.

4. Θεότητα που λατρευόταν στην Κομμαγηνή κατά τη Ρωμαϊκή περίοδο στο πλαίσιο του θρησκευτικού συγκρητισμού στο μικρό βασίλειο.

5. Οι ανασκαφείς υπέθεσαν ότι συλλήθηκε από τους Ρωμαίους για να χρησιμοποιήσουν το οικοδομικό υλικό στην κατασκευή της γειτονικής γέφυρας. Θεωρείται όμως πιθανότερο τμήμα της οροφής να κατέρρευσε κατά την κατασκευή του ταφικού θαλάμου, με αποτέλεσμα να μη χρησιμοποιηθεί ποτέ ο χώρος για ταφές.

6. Σήμερα σώζονται τέσσερις κίονες, δύο στα ανατολικά, ένας στα νότια και ένας στα βορειοδυτικά. Ο τελευταίος μάλιστα διασώζει ανάγλυφο με σκηνή δεξιώσεως, με το βασιλιά της Κομμαγηνής Μιθριδάτη Β' και τη σύζυγό του Λαοδίκη.

Βιβλιογραφία :

- **Akurgal E.**, *Ancient Civilizations and Ruins of Turkey From Prehistoric Times until the end of the Roman Empire*, 8, Istanbul 1993
- **Metzler V.J.B.**, *Antike Stätten am Mittelmeer*, Stuttgart – Weimar 1999
- **Sinclair T.A.**, *Eastern Turkey. An Architectural and Archaeological Survey*, *II*, London 1990
- **Dörner F.K.**, **Goell T.**, *Arsameia am Nymphaios. Die Ausgrabungen im Hierothesion des Mithridates Kallinikos von 1953-1956*, Berlin 1963, IstForsch 23
- **Hoepfner W.**, *Arsameia am Nymphaios. Das Hierothesion des Königs Mithradates I. Kallinikos von Kommagene nach den Ausgrabungen von 1963 bis 1967*, Tübingen 1983, IstForsch 33
- **Macdonald W.L.**, "Arsameia", *PECS*, Princeton 1976, 96-97

Δικτυογραφία :

Συγγραφή : *Πατσιάδου Λίλα* *(4/9/2001)*

Για παραπομπή : *Πατσιάδου Λίλα , «Αρσάμεια παρά τω Νυμφαίω», 2001, Εγκυκλοπαίδεια Μείζονος Ελληνισμού, Εύξεινος Πόντος*
URL: <http://www.ehw.gr/l.aspx?id=11879>

Αρσάμεια παρά τω Νυμφαίω

Arsameia

http://unjobs.org/duty_stations/turkey/adiyaman/photos

Γλωσσάριο :

δεξίωση, η

Σκηνή κατά την οποία οι ανθρώπινες μορφές αναπαριστώνται σε χειραψία, που συνήθως ερμηνεύεται ως αποχαιρετισμός του νεκρού προσώπου. Τέτοιες σκηνές απαντούν κυρίως σε ταφικά ανάγλυφα.

ιεροθέσιον, το

Ταφικό μνημείο σε τύμβο όπου τελείται και λατρεία του νεκρού. Πρόκειται για τυπικό αρχιτεκτονικό τύπο της Κομμαγηνής που συνδέεται άμεσα με τη δυναστική προπαγάνδα των βασιλέων της.

Μαμελούκοι σουλτάνοι, οι

Προέρχονται από τους Μαμελούκους, στρατιωτικά σώματα που εμφανίστηκαν στις μουσουλμανικές χώρες και την Αίγυπτο το 13ο αι. Οι επιφανέστεροι από αυτούς καταλάμβαναν ανώτατα πολιτικά αξιώματα.

στοά, η

Επίμηκες επιστεγασμένο δημόσιο κτήριο υποβασταζόμενο στη μία πλευρά του από κιονοστοιχίες. Κατ' επέκταση, είναι και ο επιστεγασμένος διάδρομος που υποβαστάζεται από κιονοστοιχίες.

τιάρα

Είδος καλύμματος κεφαλής που έφεραν κατά κύριο λόγο οι βασιλείς της Περσίας, Μηδίας, Αρμενίας, Χαλδείας και Ασσυρίας. Στην Περσία οι βασιλείς το φορούσαν όρθιο ενώ οι αξιωματούχοι λοξό. Πιθανώς ταυτίζεται με την κυρβασία και την κίδαρη. Έναν άλλο τύπο τιάρας αποτελούσε και ο φρυγικός πίλος.